

Román jako klubko hadů

7.12.2009 Host str. 51 Kritika

Petr Hrtánek

„Latinskoamerická“ próza Markéty Pilátové

V české próze posledních deseti let se objevuje dost knih, jejichž děj je umístěn do méně či spíše více vzdálených krajin. „Posedlost exotikou“ je motivována hledáním neotřelých námětů a přesvědčením, že exotické lokace jsou čtenářsky atraktivní. Přesto však ani téma nedobrovolného odchodu z vlasti není pro mladou generaci autorů úplně pasé. Dokazuje to mimo jiné debut Markéty Pilátové *Žluté oči* vedou domů z roku 2007, v němž se osud čtyř žen různého věku potkává mezi brazilskou a českou realitou, minulostí a současností.

Také v novém autorčině románu *Má nejmilejší* kniha je tematika emigrace, respektive návratu do evropské vlasti přítomna.

Hlavním epicentrem několika souběžných dějů se však stává vědecký ústav situovaný do nejmenované latinsko americké země. S pracovištěm, jež se specializuje na výzkum hadího jedu, je bytostně spojen příběh jeho šéfa, chorobně ambiciózního a arogantního vědce, ale také příběh uvězněného hadího „praotce“. Další příběh pojednává o dívce obdařené hadími smysly a schopnostmi; její osud se pak prolíná s osudem mladého maskovaného žongléra. Jiný příběh sleduje lékaře trpícího prorockými vizemi, další dějové linie zachycují dramatické vyústění vztahu mezi mladou policistkou a její matkou nebo milostný poměr mezi dvěma homosexuálními zaměstnanci Hadího institutu, z nichž jeden se posléze s otcem vydá do Polska na místo dávné tragédie. Na pozadí se pak rýsuje také příběh podivné postavy pojmenované „Ten, který tetuje“, postavy, jež svou promluvou rámuje a prokládá vyličené události, ale také se stává jejich součástí. A do toho všeho se ještě soustavně pletou narcos — překupníci drog a ilegální obchodníci se vzácnými zvířaty. Dodám-li, že v paralelně rozvíjených, proplétajících se a větvičích se příbězích není dodržena přirozená chronologie událostí, může snadno vzniknout dojem, že výsledný text příznačně připomíná zamotané klubko plazů, v němž je obtížné rozeznat, která „hlava“ patří ke kterému „tělu“ (navíc když někteří hadi mohou vlastní ocas polykat).

Jenomže dojem textové změti je falešný, neboť autorka se prezentuje jako obratná konstruktérka, která dokáže umně využít různé kompoziční postupy, střídat časové roviny a členit děj do kapitol (a potažmo podkapitol) tak, aby se jednotlivé linky nepravidelně přerušovaly, ale zároveň aby do sebe efektně zapadaly a vzájemně se doplňovaly. Koherenci textu nenarušují ani změny perspektiv (některé epizody jsou podány jako vzpomínky postav), ani popisy živých snů nebo vložené úryvky písní, básní a zaklínadel. Naopak jejich metaforické a symbolické významy spoluutvářejí jakousi novodobou mytologii upomínající na odvěké soužití hadů a lidí, na propletené kořeny hadího a lidského plemene a také na všudypřítomnost neviditelných chladných vrstev, v nichž se skrývá archetypální Zlo. Myslím si však, že důmyslná konstrukce románu by se nezhroutila ani v případě, kdyby z něj některé příhody a epizody vypadly, například zrovna ona „polská odbočka“ je dle mého názoru poněkud nadbytečná.

Rozeklané hadí jazyky Kniha Markéty Pilátové sice poskytuje v toku vypravování několik časoprostorových indicií (místní jména, používaná měna, domorodé jazyky apod.), ale nejsem si vůbec jist, zda dějiště má předobraz v jedné konkrétní jihoamerické zemi. Fikční svět totiž nese rysy polomytické krajiny, do jejíž mnohotvárnosti přirozeně patří džungle, pampy, velehory, mořská pobřeží, pouště, zablácené hornické kolonie, provinční upocená městečka, ale i anonymní Velké město s nebezpečnými slumy a periferiemi. Autorka přitom dokáže velmi sugestivně zprostředkovat latinskoamerickou atmosféru různorodých míst, aniž by její popisy připomínaly prvoplánově efektní fotografie z časopisu *National Geographic*. Iluze autentičnosti a plastičnosti je v románu Markéty Pilátové vyvolána jednak tím, že se autorka ve svých líčeních mohla opřít o autopsii (jak prozrazuje text na záložce knihy), jednak tím, že pracuje se škálou přímých i obrazných pojmenování, kterými vystihuje specifické pachy a vůně, barvy, tvary, hmatové vjemy a zvuky. O to rušivěji pak bohužel působí některá přirovnání, která nejsou ani originální, ani výmluvná, ani vtipná („Pacient se uchichtával jako šestnáctiletá panna...“, s. 24). Ihned ale dodávám, že takových rušivých momentů je v celé knize pramálo. Co mi na jazyce *Mé nejmilejší* knihy vadí více, je používání vulgarismů, které mají v řeči postav plnit funkci kleteb a výplňkových slov. Není to snad důsledek mé přehnané pruderie, ale spíše subjektivního pocitu, že tyto výrazy v řeči hrdinů někdy působí strojeně, nemotivovaně, neadekvátně situaci (týká se to kupříkladu promluv, v nichž vulgarismy samy o sobě nedokáží

evokovat spontánní a temperamentní proud řeči). Možná to souvisí též s faktem, že některá příznaková slova a slovní spojení jsou až příliš vázaná na český kontext, takže například zaklení „do prdele práce“ zní v ústech Jihoameričana, nemůžu si pomoci, tak nějak nepřípadně.

Jinak je mi ale styl a jazyk knihy velmi sympatický, zvláště tím, že autorka zdatně odolává pokušení protivně rozpitvát vnitřní svět svých hrdinů a text nezabředává do „hlubokomyslných“ sebereflexí a sebezpytného mudrování. Postavy však nejsou psychologicky ploché — vnitřní monology, sdělované sny i vnější projevy chování nás přímo vybízejí, abychom si coby amatérští psychoanalytici jejich duševní mikrokosmos do určité míry sami rekonstruovali a interpretovali. Podstatou však stále zůstávají především vyprávěné příběhy. A ani mi nevadí, že život jejich hrdinů možná až příliš často ovlivňuje působení fatální náhody: příkladem budiž tragický konec jednoho vztahu, v němž se jako deus ex machina zjevují krvelační psi. Ostatně kniha Markéty Pilátové se i jinými momenty opakovaně hlásí k bájím, pohádkám nebo eposům („Uklonil se otcovu hrobu jako dávný hrdina, a kdyby měl u sebe meč, tasil by ho na znamení úcty“, s. 193), a právě v těchto žánrech není o všelijaké osudové zásahy shůry nouze.

Hadi kam se podíváš Titul knihy sice na první pohled evokuje tradiční otázku z přihloupých anket lifestyleových časopisů, ale postupně vyjde najevo, že onou nejmilejší knihou je překlad Slovanských pohádek, které znějí latinskoamerickým uším stejně tajuplně a podivuhodně, jako třeba Evropanům pohádky a pověsti indiánské (tuto skutečnost okrajově tematizovala už autorčina prvotina, v níž brazilská dívka komentovala filmové zpracování Erbenových balad). Evropskou a jihoamerickou kulturní oblast, zdánlivě diametrálně odlišné světy autorka propojuje mimo jiné motivem, který se jejím textem doslova vine. Hadi se zde objevují prakticky na každém kroku, nejenom v roli prožívajících a mluvících postav, ale také jako symboly v básních, ve snech nebo jako ornamentální předměty — například když jeden z hrdinů najde uschované šperky, nemůže mezi nimi samozřejmě chybět prsten v podobě hada. Podobný prsten se už dříve objevuje na prstě vedlejší postavy, a tak si můžeme klást otázku, jestli zde existuje nějaká přímá významová souvislost, anebo jestli má vzniknout jen nejasné (a případně klamné?) tušení souvislostí. Takových nejistých spojníc a odkazů je v knize několik, navíc se místy nemohu ubránit pocitu, že text tak trochu naprázdno nebo prvoplánově operuje se všemi těmi magickými, symbolickými, archetypálními, mytologickými, náboženskými, sexuálními atd. významy hadích motivů. Naštěstí takových okamžiků je jen pár, takže by se při četbě knihy Markéty Pilátové dalo docela dobře zapomenout na jehličky Toho, který tetuje a který zároveň vypráví právě proto, aby odvedl pozornost svých nebezpečných zákazníků (ti se rekrutují především z řad překupnických gangů). Troufám si tvrdit, že Markéta Pilátová se čtenářského nezájmu nemusí příliš obávat, protože má bezesporu schopnost uhranout, a její próza (dodávám — obě vydané prózy) v žádném případě nepatří mezi laciné nalepovací tetovačky mizející nenávratně už po prvním umytí. Zároveň ale odhaduji, že Má nejmilejší kniha se pod mou kůži nedokázala vepsat natrvalo.

Foto popis| Markéta Pilátová Má nejmilejší kniha, torst, Praha 2009

O autorovi| Autor (nar. 1972) je bohemista, působí na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.
